

Tanács Eszter Tímea

A nők fogvatartásának speciális aspektusai

A női fogvatartotti népesség minden büntetés-végrehajtási rendszerben speciális kategóriát képez, annak ellenére, hogy a rájuk vonatkozó jogszabályi feltételek – kevés kivétellel – megegyeznek a férfiakra vonatkozó normatívákkal.

Tekintsük át részletesen a hazai szabályozásban, a 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletben (Bv. Szabályzat) és az egyéb jogszabályokban fellelhető eltéréseket!

6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (Bv. Szabályzat)

„39. § (1) az elhelyezés során... a férfiakat a nőktől... el kell különíteni” (az elkülönítés szabályai)

„137. § (1) A zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy... lehetőség szerint... a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson” (a férfi elítéltek esetén három négyzetméter)

„151. § (1)... Az intézet lehetőségeihez képest a naponkénti fürdést... az elítélt nőkre is ki kell terjeszteni.

(2) Az elítéltek részére a rendszeres fürdések közötti időben – az intézet lehetőségein belül – a napirendben meghatározottak szerint biztosítható meleg víz. Az elítélt nőket a rendszeres fürdések közötti időben is el kell látni meleg vízzel.”

A 180. § rendelkezik a szabadságvesztés félbeszakításáról terhesség esetén.

A Bv. Szabályzat 5. sz. melléklete az elítélt tisztálkodási kellékei között említi az egészségügyi vattát, tampont és az egészségügyi betétet.

1995. CVII. tv.

„16. § (2) Kényszerítő eszköz nem alkalmazható a magatehetetlen személlyel szemben – továbbá a testi kényszer és a bilincs kivételével – a terhes nővel... szemben...”

1979. évi 11. tvr. (Bv. Kódex)

44. § (1a) „Az elítéltet nem terheli munkavégzési kötelezettség, ha... b) terhessége a hatodik hónapot elérte,... c) gyermekét... a büntetés-végrehajtási intézetben gondozza...”

1-1/40/1999. OP intézkedés

Az intézkedés 2. számú normatáblázata a felnőtt korú női elítéltek ruházati alapellátását részletezi.

A magyarországi női fogvatartottak száma 2013. december 31-én 1 356 fő volt, arányuk a teljes, 17 841 fős záró létszámban 7,6%-ot tett ki. Elhelyezésükre a Kálcsai Fegyház és Börtön, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet Mélykúti aegysége, a Heves Megyei Bv. Intézet, a Fővárosi Bv. Intézet, illetve valamennyi megyei büntetés-végrehajtási intézet szolgál.

A női fogvatartottak száma intézeti bontásban (2013.12.31.)

Bv. Intézet	Fő
Kalocsai Fegyház és Börtön	393
Pálhalmai Országos Bv. Intézet	376
Heves Megyei Bv. Intézet	86
Fővárosi Bv. Intézet	214

A Kalocsai Fegyház és Börtön sajátos helyzete abból adódik, hogy a női elítéltek vonatkozásában az egyedüli fegyház fokozatot végrehajtó ház. Ez szakmailag nehéz helyzet elé állítja az intézetet, mivel a férfi elítélteket illetően több bv. intézet is alkalmas arra, hogy a legsúlyosabb végrehajtási fokozatot végrehajtsa, náluk a „problémás” fegyház-as elítéltek rotálása megoldható.

Az intézetben fogva tartott nők több mint fele börtön fokozatú, 40%-a fegyház-as elítélt, a maradék néhány százalék pedig nem jogerős, előzetes, illetve fogház fokozatú fogvatartott.

A bűncselekmény szerinti megoszlást tekintve 25%-uk emberölést, 29%-uk rablást, 20%-uk lopást, 7%-uk csalást követett el; 2% a visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetők aránya, 17%-ukat pedig egyéb bűncselekményért ítélték el.

Ha visszaesés foka szerint vizsgálódunk, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy míg az első büntényesek száma 35% körül mozog, addig a Btk.-ban megnevezett visszaesési minősítésekkel (visszaeső, többszörös visszaeső, különös visszaeső, erőszakos többszörös visszaeső, visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő) rendelkező fogvatartottak aránya együttesen ugyanezt a százalékszámot adja ki.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben a következő speciális csoportok vannak: átmeneti, gyógyító-nevelő, drogrevenenciós, illetve az enyhébb végrehajtási szabályok alá tartozó fogvatartottak.

Családi állapotukat tekintve az elmúlt tíz év jelentős változást nem hozott, hiszen még mindig a legtöbb közöttük az élettársi kapcsolatban élő, illetve a házasságok jelentős része is csak névleges házasságban élt. Ennek ellenére a család szerepe mindennél erősebb a fogva tartott nők körében. Ebből a tudati és érzelmi állapotból az intézetre számtalan probléma megoldása hárul. Ilyen például az osztott beszélő kérdése. A hatályos jogszabály egyszerre, egy időben, egy fogvatartottnak csak két 18 év alatti és 18 év feletti személy látogatására ad lehetőséget. Az anyák nagy többségének kettőnél több gyermeke van, így jogos az igényük arra, hogy az összes gyermeküket egy beszélő alkalmával fogadhassák. Az ünnepek közeledtével a konfliktusok száma a zárkában szaporodik, mivel nem tölthetik a családdal a meghitt pillanatokat. A gondoskodási kényszerből eredő problémáik pedig oda vezethetnek, hogy nemi identitás zavar alakul ki náluk, amely lesbikus kapcsolatokba sodorja őket.

A nőkre jellemző pszichológiai sajátosságok a személyorientáltság, a szociális kapcsolatok fontossága; az észlelésük gyorsabb, érzékszerveik finomabban hangoltak a férfiakénál. Mezőfüggőek, a kontextus jobban befolyásolja őket, a kisebb, zárt csoportokat kedvelik. Konformistábbak, holisztikus gondolkodás jellemzi őket, jobb a megfigyelőképességük és a tárgymemóriájuk, mint a férfiaknak. A nők esetében az agyi féltekék között nagyobb a működésmegosztás, ezért is képesek az intuitív megérzésre, és mindezekhez egy, a férfiakénál jobb verbális és érzelmi kifejezőkészség társul. A felsorolt pszichológiai sajátosságok természetesen a fogva tartott nők kezelése terén is megmutatkoznak.

A Kalocsai Fegyház és Börtön fogvatartotti állományának egészségügyi állapotáról sokat elárulnak a következő adatok. 2013-ban az intézet orvosi rendelését 3 826 fő, pszichiátriai rendelését 352 fő kereste fel, fogorvosnál 489 fő járt, a nőgyógyászati vizsgálaton megjelentek száma 187 fő volt. A fogvatartotti populáció körében jellemzők a krónikus szív- és érrendszeri, a pszichiátriai és légzőszervi betegségek, gyakori a cukorbetegség, az időskori, epilepsziás megbetegedések száma.

A dohányzók aránya a fogvatartottak között: 90%. A gyógyszerfogyasztás a férfi fogvatartottakhoz képest nagyon magas, hiszen a nők több mint a fele rendszeresen szed nyugtatót és fájdalomcsillapítót. Nemzetközi viszonylatban – a WHO adatai szerint – a fogva tartott nők körében ötször gyakoribb az öngyilkosság, mint a nem fogvatartott nőknél. Az öngyilkossági kísérletek száma is kétszer gyakoribb nők esetében, mint a férfiak vonatkozásában. Magyarországon ezzel ellentétben kivételes helyzetben van, hiszen befejezett öngyilkosságot nő még nem követett el börtönben. Különböző magyarázatok születtek erre a tényre, a válasz nagy valószínűséggel a nők csoportos elhelyezéséből adódik (a női fogvatartottak szinte soha nem maradnak egyedül a zárkájukban).

A fogva tartott nők munkához való viszonya sajátosan alakult az elmúlt évszázadokban, hiszen például a közveszélyes munkakerülő, csavargó, prostitúcióból élő nőket azért zárták dologházakba, hogy munkára szoktassák őket. Az első női dologházat – szövőházat – 1597-ben Angliában hozták létre, ahol a nők szövással, fonással, kötéssel, horgolással foglalkoztak. Magyarországon 1916-ban a kalocsai törvényszéki fogházban létesült női dologház, ahová a közveszélyes munkakerülők kerültek. Az első magyarországi női börtön 1858-ban Márianosztrán kezdte meg működését Wágner Paula vezetésével és 21 nővértársa közreműködésével. A szabadban végzett mezőgazdasági munka mintagazdaságban folyt. Az analfabétákat nővérek tanították, szabadulásukkor az elítéltek szakképzettséggel kerültek ki a börtönből.

Kalocsára 1950-ben kerültek át a női fogvatartottak, ez időponttól kezdve a munkáltatás varrodai szalagrendszerben történt, honvédségi alsóneműt gyártottak. Jelenleg az Adorján-TEX Kft.-nél történő foglalkoztatás havonta kb. 210 főnek biztosít munkát, amely szalagrendszerben történő varrást, szabást és hímzést, illetve vegyesipari tevékenységet (mappahajtogatást, cérnacsomagolást) jelent.

A fegyelmik és jutalmak, illetve a nőkkel szemben alkalmazott kényszerintézkedések száma a Kalocsai Fegyház és Börtönben a következőképpen alakult az

elmúlt évben. A fogvatartottak által elkövetett fegyvelemsértések száma 180 volt, ezért pedig feddés (94), kiétkezés csökkentés (37), magánelzárás (49) fenyítésben részesültek. A jutalmaik száma 612 volt – az alábbi megoszlásban: dicséret (268), soron kívüli látogató fogadás (102), soron kívüli csomag (29), látogatási idő meghosszabbítása (88), tárgyjutalom (19), pénzjutalom (1), fenyítés nyilvántartásból törlése (60), kimaradás (15), rövid tartamú eltávozás (32).

A női fogvatartottakkal szemben 2012-ben 31 kényszerintézkedést kellett alkalmazni. Ez a szám igen soknak tekinthető a férfi házakkal összehasonlítva, elsősorban a fentebb taglalt, nőkre jellemző pszichológiai sajátosságok magyarázhatják ezt a férfiakéhoz képest is magas esetszámot.

Végezetül a Kalocsai Fegyház és Börtön előtt álló legfontosabb feladatokra kívánok kitérni. Mindenképp szükséges a hosszú ítéletes, nehezen kezelhető elítéltek számára egy speciális körletrész kialakítása (a szegedi HSR-körlethez hasonlóan). Az új munkalehetőségek feltárása az intézeten belül – a Kft.-ben és a költségvetési munkaterületeken – folyamatos feladatunk. Nagy jelentőségűnek tartom a kapcsolatfelvételt, együttműködést a város közintézményeivel, annak érdekében, hogy az elítélteknek (a szabadulást közvetlenül megelőzően), illetve már szabadultaknak munkát tudjunk biztosítani, ezzel is kielégítve a társadalom azon igényét, hogy a fogvatartottak reintegrációja sikeresen megvalósulhasson.

